

დომინანტი ეკონომიკური თეორიის თავისებურებები კრიზისების მართვაში

დავით ჯალაღონია

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი

იური პაპასკუა

ეკონომიკურ მეცნიერებათა აკადემიური დოქტორი,
სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი

გივი მაკალათია

ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი,
თბილისის ჰუმანიტარული სასწავლო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი

ანოტაცია

ნაშრომში განხილულია სპონტანურ წესრიგსა და სახელმწიფო დაგეგმვას შორის ეკონომიკური ურთიერთქმედების საკითხები.

ავტორთა მოსაზრებით, პანდემიით გამოწვეული ეკონომიკური კრიზისის პერიოდში „ინსტიქტსა და გონს“ შორის უპირატესი ადგილი „გონს“ ენიჭება. ჩვეულებრივ რეჟიმში მათი თანაფარდობა კი, საშუალოდ, თითქმის თანაბარია. მართვის პროცესებში სახელმწიფო არა „დანამატი“, არამედ ეკონომიკის იმანენტური ნაწილია. ბაზრის „უხილავი ხელის“ მსგავსად, სახელმწიფოს ეკონომიკური განვითარების ეკონომიკური პოლიტიკა

შეიძლება იყოს ეფექტიანი ან ნაკლებად ეფექტიანი.

საერთაშორისო გამოცდილება მონიშნავს, რომ ქვეყნის გრძელვადიანი განვითარების გეგმა, მისი მდგრადი და სტაბილური განვითარების მნიშვნელოვანი ეკონომიკური ორიენტირია, მით უფრო, - კრიზისულ მდგომარეობაში.

სტატიაში დასაბუთებულია, საქართველოსთვის ასეთი გეგმის შემუშავების აუცილებლობა.

საკვანძო სიტყვები: ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია, სპონტანური წესრიგი, კონკურენცია, სახელმწიფოს ეკონომიკური პოლიტიკა, ეკონომიკური კრიზისი.

PECULIARITIES OF DOMINANT ECONOMIC THEORY IN CRISIS MANAGEMENT

Davit Jalaghonia

Academic Doctor of Economics,
Professor of Sokhumi State University

Iuri Papaskua

Academic Doctor of Economics, Associate
Professor, Sokhumi State University

Givi Makalatia

Academic Doctor of Economics, Associate
Professor of Tbilisi Humanities University

ANNOTATION

The paper discusses the issues of economic interaction between spontaneous order and state planning.

According to the authors, during the economic crisis caused by the pandemic, „mind“ takes precedence between

„instinct and mind“. In normal mode, their ratio is, on average, almost equal. In governance processes, the state is not an „appendage“ but an immanent part of the economy. Like the „invisible hand“ of the market, the economic policy of a state of economic development can be effective or less effective.

International experience proves that the long-term development plan of the country is an important economic orientation for its sustainable development, especially in a crisis situation.

The article substantiates the need to develop such a plan for Georgia.

Keywords: Economic Development Strategy, Spontaneous Order, Competition, State Economic Policy, Economic Crisis.

შესავალი

კოვიდპანდემიამ თანამედროვე ეკონომიკურ ურთიერთობებში გლობალური პრობლემები შექმნა. ასეთ მოცემულობაში, კრიზისული მდგომარეობიდან გამოსვლისთვის, ინტერესს წარმოშობს ეკონომიკური თეორიებისა და ფაქტობრივად მიღებულ გადაწყვეტილებების ეფექტიანობის შესაბამისობის გარკვევა, რამდენადაც

შექმნილი კრიტიკული გარემოება არ წარმოადგენს მხოლოდ წმინდა ეკონომიკურ მოვლენას და უპირველეს ამოცანად იხსნება დოვლათის შემცირების მასშტაბების მინიმალურ დონეზე შენარჩუნება. ამასთან, აქტუალური ხდება სახელმწიფოსა და თავისუფალ ბაზარს შორის ეკონომიკური პრობლემების გადაჭრისთვის მთავარი აქტორის როლის განსაზღვრის საკითხი.

სავსებით ლოგიკურია, მოგვიწვეს დომინანტი ეკონომიკური თეორიებისა და მიმდინარე კრიზისის გამოწვევების განხილვა.

ძირითადი ტექსტი

სხვადასხვა ტიპის ეკონომიკური პოლიტიკა თითოეული ქვეყნის არჩევანია და ამ მხრივ, ცხადია, არ არსებობს ნებისმიერი ქვეყნისათვის უნივერსალური მოდელი [Polterovich, 2005]. მაგრამ ეკონომისტებს შორის ხანგრძლივად მიმდინარეობს ცხარე დისკუსია იმაზე, თუ დაგეგმვასა და შემთხვევითობის პრინციპებს შორის რომელს ეკუთვნის უპირატესობა. ეკონომიკურ თეორიებში ამ ორ მიდგომიდან ერთ-ერთის, ცალკეულ შემთხვევებში კი, შერეული ვარიანტის მიმართ არის მხარდაჭერა გამოხატული. ნეოკლასიკური თეორია ფრიდრიხ ფონ ჰაიეკის, ლუდვიგ ფონ მიზესისა და მილტონ ფრიდმანის ეკონომიკურ იდეებს ეფუძნება. ჰაიეკისეული სპონტანური წესრიგი თანამედროვე პირობებთან უფრო თანხვედრაშია.

მიმდინარე პერიოდის ეკონომიკური კრიზისი არაეკონომიკური ფაქტორითაა განპირობებული. შესაბამისად, მისი დასრულება მნიშვნელოვანწილად მედიცინის სფეროს ძალისხმევაზეა დამოკიდებული.

ეკონომიკური კრიზისის გამომწვევი სხვადასხვა ფაქტორების მიუხედავად, მისგან თავდაღწევის მოდელი მოცემულ ფორსმაჟორულ ვითარებასთან ადეკვატური.

ჰაიეკის მიხედვით ცივილიზაციის წარმოშობა, განვითარება „ადამიანური თანამშრომლობის გაფართოებულ წესრიგზე“ დამოკიდებული. მისი აზრით, „გაფართოებული წესრიგი“ არ წარმოადგენს ადამიანის ცნობიერი განზრახვისა და ჩანაფიქრის შედეგს, იგი სპონტანურად, გარკვეული ტრადიციების, უმთავრესად კი, ზნეობრივი პრაქტიკების მოქმედების შესაბამისად ვითარდება. ამასთან, ჰაიეკი ხაზს უსვამს „სათანადოდ გამოყენებული გონის“ აუცილებლობას, არ უარყოფს გონის ზნეობრივი ნორმებისა და ინსტიტუტების გაუმჯობესების შესაძლებლობას, თუმცა ამტკიცებს, რომ განვითარებას მანც სპონტანური წესრიგი განაპირობებს.

ჩვენ მიგვაჩნია, რომ საზოგადოების სტაბილური განვითარებისათვის სპონტანურ წესრიგთან ერთად, ფორსმაჟორულ სიტუაციებში, მათ შორის, კოვიდპანდემიის

შემთხვევაში, უნდა შემუშავდეს უწყვეტი გრძელვადიანი სტრატეგიული გეგმა, რომელშიც გადამწყვეტი როლი ადამიანის რაციონალურ გადაწყვეტილებებს დაეთმობა. ასეთი გეგმები წარმატებით მუშაობს ბევრ სხვა ქვეყანაში, მათ შორის, იტალიის მიერ შემუშავებულია 2030 წლისათვის განვითარების გეგმა [www.minambiente.it], იაპონიის მთავრობის მიერ - 2050 წლისათვის მწვანე ეკონომიკის განვითარების სტრატეგია [www.scj.go.jp] და ა.შ.

აღნიშნული ქვეყნების და შორს რომ არ წავიდეთ, ანგარდასული საბჭოური სისტემის გამოცდილება მოწმობს, რომ მკაცრი კონკურენციის პირობებში, განსხვავებული ხედვებისა და მიზნების მისაღწევად, აუცილებელია გარკვეული ღონისძიებების წინასწარ შემუშავება.

ბაზრის „უხილავ ხელთან“ შედარებით სახელმწიფოს „ხილული ხელის“ უპირატესი განვითარების შესახებ ნათელ წარმოდგენას იძლევა ინგლისის და აშშ-ის სტატისტიკური მონაცემები 1946-2021 წლებში (იხ. დიაგრამა N 1, დიაგრამა N 2).

წარმოდგენილი სტატისტიკური ინფორმაცია ცალსახად ადასტურებს საზოგადოების განვითარებაში სპონტანურ წესრიგსა და გონს შორის გარკვეული ბალანსის აუცილებლობას. თუმცა აშკარაა, რომ გრძელვადიან პერიოდში, განვითარების კვალდაკვალ, საერთაშორისო კონკურენციის გამძაფრების პროცესში, პრიორიტეტი „გონის“ სასარგებლოდ იხრება, რადგან სახელმწიფოს ეკონომიკაში ჩარევის წილის ტრენდი აღმავალია.

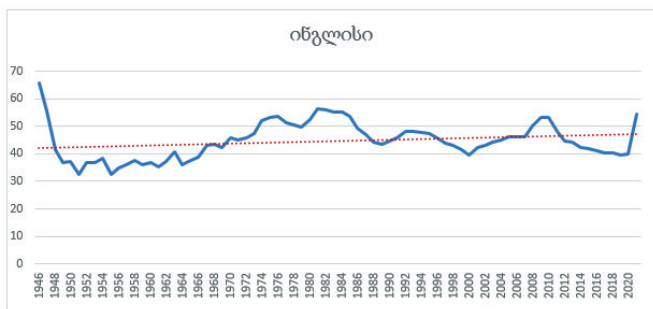
სახელმწიფოს მიერ წინასწარ შემუშავებული საბიუჯეტო პოლიტიკა და ინტერვენციების ზრდა, როგორც წესი, განსაკუთრებით აქტუალური ხდება კრიზისების პერიოდში, რაც ნათლად ჩანს განვითარებული ქვეყნების 2008-2009 და 2019-2020 წლების სტატისტიკურ მონაცემებში (იხ. ცხრილი N1).

აღნიშნული მონაცემებით დასტურდება „გონის“ უპირატესობა კრიზისულ სიტუაციაში.

ქვეყნის ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა ითვალისწინებდეს გააზრებული პრიორიტეტების დამოუკიდებელ არჩევანს და დაუშვებელია უპირატესობა მიენიჭოს იმ დარგებს, რომლებიც, შესაძლოა, შემოსავლების აკუმულირებას უზრუნველყოფდნენ, მაგრამ ქვეყნის ეკონომიკას არაპროგნოზირებადი ფაქტორების მიმართ

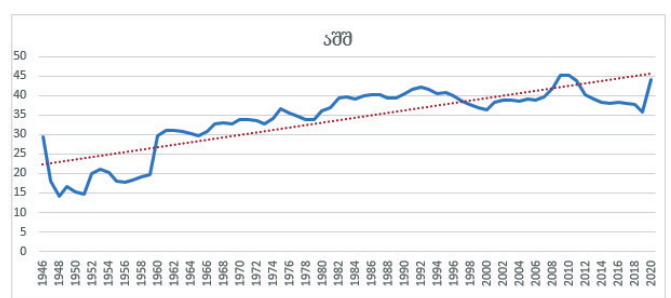
დიაგრამა N 1

ინგლისის სახელმწიფო შესყიდვების წილი მთლიან სამამულო პროდუქტში 1946-2021 წლებში
წყარო: www.tradingeconomics.com

დიაგრამა N 2

აშშ-ს სახელმწიფო შესყიდვების წილი მთლიან სამამულო პროდუქტში 1946-2021 წლებში
წყარო: www.tradingeconomics.com

განვითარებული ქვეყნების სახელმწიფო შესყიდვების წილი მთლიან სამამულო პროდუქტში 2008-2009 და 2019-2020 წლებში

სახელმწიფოს შესყიდვების წილი მთლიან სამამულო პროდუქტში	2008 წელი	2009 წელი	2019 წელი	2020 წელი
აშშ	39,5%	43,0%	35,6%	44%
იაპონია	36,7%	40,7%	37,2%	39,6%
გერმანია	43,6%	47,6%	45,4%	51,1%
საფრანგეთი	53,3%	57,2%	55,4%	62,1%
ფინეთი			53,3%	56,7%
შვედეთი	50,1%	48,3%	54,8%	52,9%
ნორვეგია	40,2%	46,1%	51,8%	58,4%
შვეიცარია	30,4%	32,2%	32,7%	36,2%
ნიდერლანდები	43,6%	48,2%	41,9%	48,1%
სამხრეთ კორეა	19,9%	20,3%	22,6%	25,7%
ინგლისი	44,6%	47,5%	39,5%	39,8%
იტალია	47,8%	51,2%	48,7%	57,3%
ბელგია	50,3%	54,2%	52,2%	60%
ავსტრია	49,9%	54,1%	48,2%	57,9%
დანია	50,4%	56,5%	49,6%	54%
საბერძნეთი	50,8%	54,1%	46,3%	60,7%
უნგრეთი	48,8%	50,7%	46,1%	51,6%
სლოვენია	37%	44,4%	43,7%	52%
პორტუგალია	45,3%	50,2%	42,7%	48,4%
ლუქსემბურგი	39,9%	45,1%	42,6%	47,8%
პოლონეთი	44,8%	45,8%	42%	48,7%
ჩეხეთი	40,6%	44,2%	41,9%	47,5%
ესპანეთი	41,4%	46,2%	41,9%	52,3%
კვიპროსი	38,4%	42,1%	39,5%	46,3%
ესტონეთი	39,4%	45,6%	38,9%	45,1%
ლატვია	38,5%	45,3%	38,4%	43,6%
ლიეტუა	38,1%	44,9%	34,6%	43,5%
ირლანდია	41,8%	47%	24,6%	28,4%

წყარო: www.tradingeconomics.com

მონაცვლადს ტოვებდეს. ამგვარი მიდგომა უფრო მეტად ახასიათებს მოკლევადიან პერსპექტივაზე გათვლილ ეკონომიკურ გადაწყვეტილებებს. ის, რაც მოკლევადიანი პერიოდისათვის შესაფერისია, შესაძლოა, საერთოდ არ უზრუნველყოფდეს გრძელვადიანი პერიოდისათვის სტაბილური ეკონომიკური კონიუნქტურის ჩამოყალიბებას. სწორედ, ამის კარგი მაგალითია საქართველოს ტურიზმზე დამოკიდებულება. 2019 წლის მონაცემებით, ტურიზმიდან მიღებული შემოსავლების წილი მთლიან ექსპორტში 37%-ია. მოკლევადიან პერიოდში აღნიშნული დარგი უზრუნველყოფს მაღალ შემოსავლებს უცხოურ ვალუტაში, თუმცა გრძელვადიანი პერიოდისთვის

ეკონომიკის სტრუქტურა „არაჯანსაღი“ რჩება. სადღეისოდ, საქართველოს ეკონომიკა, სწორედ ამ პრობლემის წინაშე დგას. ეკონომიკური პოლიტიკა უნდა მოიცავდეს ქვეყნის ეკონომიკის სტრუქტურის კონსტრუქციულობის უზრუნველყოფას, რაზეც დამოკიდებულია სტაბილურობა და ეკონომიკური დამოუკიდებლობა, - ეს კი სტრატეგიული მნიშვნელობისაა.

ცნობილია, რომ ეკონომიკურ განვითარებას რამდენიმე აგრეგირებული მაჩვენებელი ახასიათებს, თუმცა მათ შორის, უპირველესი ეკონომიკური ზრდაა. ცხადია, ეკონომიკურ ზრდას და შესაბამისად, ცხოვრების მაღალ დონეს უზრუნველყოფენ ისეთი დარგები, რომლებიც

აგენერირებენ მაღალ ღირებულებას (რა თქმა უნდა, აქ მხედველობაში მისაღება შეეძლება შორის უთანასწორობა).

საქართველოს მთავრობამ 2014 წლის 17 ივნისის №400 დადგენილებით დაამტკიცა „საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია - საქართველო 2020“, რომელშიც კერძო სექტორის განვითარების და განსაკუთრებით კი მცირე და საშუალო მენარმეობის განვითარების მხარდაჭერა, საქართველოს მთავრობის ეკონომიკური პოლიტიკის ერთ-ერთი პრიორიტეტად არის მიჩნეული. ეს პოსტსაბჭოთა საქართველოში გრძელვადიანი გეგმის შექმნის პირველი ცდაა. ცალკე მსჯელობის თემაა მისი შინაარსი და გარემოებები, რომელშიც ის შეიქმნა, მაგრამ მან, როგორც გრძელვადიანმა გეგმამ და განვითარების სტრატეგიის შემადგენელმა, პრაქტიკულად ვერ იმუშავა [www.economy.ge].

ეკონომიკური განვითარების სტრატეგიის არ არსებობის პირობებში მოკლევადიანი ეკონომიკური პოლიტიკის გატარება არაეფექტიანია. მოკლევადიან პერიოდში, ძირითად ტაქტიკად ითვლება წარმოებული ყოველწლიური საბიუჯეტო პოლიტიკა. ცხადია, პოსტპანდემიურ პერიოდში აუცილებელია შეიქმნას დოკუმენტი, რომელშიც საქართველოს გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგია უნდა გაიწეროს და გამოიკვეთოს საორიენტაციო პრიორიტეტები.

Covid 19-ის პანდემიამდე საქართველოს ეკონომიკის განვითარების ძირითადი მიმართულებები უკავშირდებიოდა:

1. პირდაპირი უცხოური ინვესტიციების მოზიდვას;
2. მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობას;
3. ტურიზმის განვითარებას.

უკანასკნელ წლებში საქართველოში ეკონომიკური ზრდა საშუალოდ 4-5%-ის ფარგლებში ფიქსირდებოდა, რაც განვითარებადი ქვეყნისათვის ძალზე დაბალია. მოსახლეობის ნახევარი ქმნის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტს, რომლის წილი ეკონომიკაში 7,4%-ია, რის გამოც, თითოეულ ადამიანზე გადანაწილებული ღირებულება ძალზე მცირეა. აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ სოფლად უმუშევრობის დონე 15%-ია, ხოლო მთლიანად უმუშევრობის დონე 18,5%. აგრეთვე მაღალია შემოსავლებს შორის უთანასწორობის დონე (ჯინის კოეფიციენტი 0,37-0,4 ფარგლებში). ყოველწლიურად პრობლემითი ემიგრანტებიდან მიღებული ფულადი გზავნილები საშუალოდ 1,7 მლრდ. დოლარია, რაც მნიშვნელოვანი კომპონენტია ისედაც მწირი ეკონომიკური ზრდისათვის. ამასთან, უარყოფითი საგარეო სავაჭრო სალდო არათუ კლებადი, არამედ მზარდი ტენდენციით გამოირჩევა [www.geostat.

ge]. სახელმწიფო ვალის ზრდის ტენდენცია საყურადღებოა (2019 წელი - 43%, 2020 წელი - 60%). საქართველოს წლების განმავლობაში აქვს მხოლოდ მომხმარებლური ეკონომიკა. აქედან გამომდინარე, არჩეული პრიორიტეტები გადახედვას მოითხოვს.

დასკვნა

ამრიგად, გვაქვს საფუძველი განვაცხადოთ, რომ პოსტპანდემიურ პერიოდში აუცილებელია შეიქმნას გრძელვადიანი განვითარების სტრატეგია, ხოლო ყოველწლიური საბიუჯეტო პოლიტიკა უნდა შემუშავდეს აღნიშნული სტრატეგიიდან გამომდინარე.

თანამედროვე პირობებში თითოეული ქვეყნის ეკონომიკისათვის აქტუალურია მეცნიერებატევადი პროდუქტების შექმნა, რადგან საერთაშორისო ბაზარზე წინ ნამოინია კონკურენტული უპირატესობის მიღწევის აუცილებლობა.

სპონტანურ წესრიგსა და სახელმწიფო დაგეგმვას მსოფლიოს ქვეყნების ეკონომიკაში ძირითადად თანაბარი წილი უკავიათ. მათ შორის მკვეთრი უპირატესობა არც ერთს არ აქვს. მაგრამ ეს უკვე ნიშნავს, ეკონომიკაში სახელმწიფოს როლის გაძლიერებას მომხრეები ჰყავს და ეს პოზიცია ანგარიშგასანევია. ფორსმაჟორულ სიტუაციებში სახელმწიფოს ინტერვენციები იზრდება, კრიზისულ სიტუაციებში უპირატესობა „გონის“ სასარგებლოდ იხრება.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. ჰაიეკი, ფ. „საბედისწერო თავდაჯერებულობა: სოციალიზმის შეცდომები“, თბ., 2000, გვ. 263;
2. Polterovich, V., & Popov, V., 2005, Appropriate economic policies at different stages of development. <http://rrojasdatabank.info/appropriate.pdf> ;
3. იტალიის განვითარების სტრატეგია 2030 https://www.minambiente.it/sites/default/files/archivio/allegati/svilupposostenibile/Italy_ina_glanceVNR.pdf ;
4. იაპონიის მეცნიერებისა და ტექნოლოგიების განვითარების სტრატეგია 2020 – 2050 <http://www.scj.go.jp/en/vision2050.pdf> ;
5. იაპონიის მწვანე ეკონომიკის განვითარების გრძელვადიანი სტრატეგია https://gj-eedf.org/sites/gj-eedf.org/files/documents/1_kihara_meti.pdf ;
6. www.tradingeconomics.com;
7. www.countryeconomy.com;
8. www.economy.ge ;
9. www.geostat .